suotas armuo ir gamtiniai molingo bei humusingo grunto sluoksniai be radinių. Įžemis tirtuose šurfuose pasiektas 30–55 cm gylyje. Šurfe 1, tirtame nurodyto bronzos amžiaus atkraštinio kirvio vietoje, fiksuotas vėlyvas XX a. II pusės perkasimas, skirtas melioracijos vamzdžiui.

Įvertinus archeologinių tyrimų duomenis, manoma, kad kirvis galėjo būti atsitiktinai pamestas. Departamentas kirvį perdavė LNM. Archeologinių tyrimų metu aptikti radiniai perduoti BKMS.

New Bronze Age Discoveries in Biržai District

On 13 April 2021, a citizen using a metal detector discovered an East Baltic flanged axe beside the Užušilė Canal in Daukniškiai village (Biržai District, N Lithuania). It is ascribable to Montelius Period III (1300–1100 BC). The surface is covered with a dark brown patina, which has crumbled in places. The casting seams have been rounded. The 15.1 cm long axe has a 10.8 cm wide blade and weighs 473 g (Fig. 1). In 2021, the survey of an 8 ha ploughed area at the find spot and the excavation of 5 m^2 (Fig. 2) yielded no archaeological finds, layer, or objects.

Vykintas Vaitkevičius

Rešketėnų šventvietė

2021 m. KU surengė Rešketėnų šventvietės (Telšių r., Žarėnų sen.) tyrinėjimus, siekiant nustatyti vietą, iš kurios į Telšius buvo išgabentas ritinio formos akmuo su plokščiadugniu dubeniu ir lataku. Ištirtos 2 perkasos ir šurfas (iš viso 54 m^2). Radiniai perduoti ŽMA.

2001 m. kilus Žemaitijos autonomijos ir kitoms panašioms idėjoms, ŽKD nariai tęsė pradėtas paieškas ir leidosi į naujas. Tuo metu surasta daug tikrų ir tariamų žemaičių paveldo vertybių. 2002 m. spalio 17 d. Telšių r. savivaldybės tarybos ir ŽKD nario aviatoriaus Alfredo Vauro rašte ŽMA direktoriui Stasiui Kasparavičiui – tai vienintelis šiandien žinomas Rešketėnų akmens su dubeniu radimo ir išgabenimo istorijos rašytinis dokumentas – pasakojama, kad 2001 m. rudenį akmenį A. Vauras atrado kartu su anuometiniu Varnių girininku Vladu Praspaliausku, ieškodami žemaičių paveldo vertybių Vismaldų miške. Tuo metu akmuo buvo apkerpėjęs, apkritęs spygliais, nežymiai pasviręs. A. Vauras teigė, kad akmenį buvo būtina apsaugoti – išgabenti į Telšius, ir jis tai 2002 m. vasarą padarė savo iniciatyva. Beje, Vygantas Mikutavičius – miško, kuriame rasta šventvietė, paveldėtojas ir dabartinis savininkas – apie akmenį su dubeniu žinojo nuo mažų dienų, bet su juo akmens išgabenimo į Telšius niekas nederino.

Rešketėnų akmens su dubeniu buvusi vieta greitai pasimiršo. Tačiau visi minėtų įvykių dalyviai vieningai liudijo, kad akmuo buvo Žarėnų girininkijos miško 1486 kvartalo 42 sklype, ant kalvelės, už 270 m į ŠV nuo kelio į Vertininkus atsišakojimo iš vieškelio Feliksavas–Girkantiškė ir už 240 m į PR nuo Rešketos upelio kairiojo kranto, Feliksavo kelio Š pusėje (1 pav.).

Šventvietės kalva yra apie 90 m ilgio (ŠV–PR), 40 m pločio (ŠR–PV), PV jos pakraštys nukastas tiesiant kelią. Gana status 5–7 m aukščio R šlaitas leidžiasi į šventu laikomo Rešketėnų šaltinio griovą, 10–12 m aukščio Š ir V šlaitai – į senąjį dabar jau sausą Reškečio ežero duburį. Į P, nors kelio reljefas pasikeitė, šventvietės kalva po truputį kyla į likusią plokštikalvės dalį.

Rešketėnų akmuo su dubeniu yra pilkšvos spalvos, vidutinio rupumo granitas, dailiai aptašytas (tačiau ryškesnių griovelių nėra), 1,08x

1,05 m dydžio, 52–55 cm aukščio netaisyklingas ritinys. Jo dubuo atviras, kiek atitrauktas iš vidurio, 45x40 cm dydžio, 7–9 cm gylio; dugne iškaltas vos įžiūrimas 20 cm skersmens apskritimas, kuris liečiasi su į akmens kraštą platėjančiu lataku. Latakas 35 cm ilgio, ties dubeniu 25 cm pločio, o ties akmens kraštu – 70 cm (viena latako pusė labiau atverta, užriesta). Viršuje aplink dubenį iškaltos 3 nežinomos paskirties pailgos duobutės: 8x4,5 cm dydžio, 2 cm gylio; 8x5 cm dydžio, 4 cm gylio; 10x5 cm dydžio, 2 cm gylio (2–3 pav.).

2020 m. spalio 16 d. Rešketėnų šventvietę aplankė KU studentų archeologų ekskursija. Miškas prie švento šaltinio prieš kelerius metus buvo iškirstas, atžėlęs neįžengiamas jaunuolynas; akmens su dubeniu vieta, kurią dar 2011 m. rodė Žemaičių kultūros draugijos narys žurnalistas Augustinas Jonušas, buvo neatpažįstama. Tapo aišku, kad jeigu archeologiniai tyrimai nebus surengti artimiausiu metu, vėliau gali būti neįmanoma to padaryti.

Plotas 1 išmatuotas Rešketėnų šventvietės kalvos R pusėje, nedidelėje aikštelėje, kurią nurodė V. Mikutavičius (4 pav.) (už kelių metrų nuo šios vietos dar auga akmenį išgabenusio sunkvežimio sužeistos eglės). Miško paklotėje H_{abs} 174,50 m rasta žiestos keramikos (5 pav.), o H_{abs} 174,65 m – stambi dubeninio koklio šukė (6 pav.). Žemė lengva, priesmėlis; sijojant jį žiestos keramikos rasta ir daugiau, taip pat pastebėta vidutiniškai 3x3 mm dydžio angliukų, pradėti rinkti perdegusių, matyt, todėl sutrupėjusių akmenų pavyzdžiai (7 pav.).

1 pav. 2021 m. Rešketėnų šventvietės tyrimų plotų (1–2) ir šurfo (3) situacinis planas. A. Joniko brėž. (su autoriaus papildymais).

Fig. 1. Situation plan of the 2021 excavation areas (1–2) and test pit (3) at the Rešketėnai sacred site.

2 pav. Akmens su dubeniu paviršiaus fotografinis (viršuje) ir ortografinis (apačioje) vaizdas. Ortografiniame vaizde 3 baltais taškeliais papildomai pažymėtos nežinomos paskirties stačiakampės duobutės. Parengė D. Metlevski.

Fig. 2. Photographic (above) and orthographic (below) images of the cup-marked stone. Rectangular pits of unknown purpose are additionally marked by 3 white dots in the orthographic image.

3 pav. Ortografiniai akmens su dubeniu vaizdai. Parengė D. Metlevski.

Fig. 3. Orthographic images of the cup-marked stone.

4 pav. Pradedami ploto 1 tyrimai iš R. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 4. The investigation begins in Area 1, as seen from the E.

0 4 cm

5 pav. Žiestos keramikos šukės iš ploto 1. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 5. Sherds of thrown ceramics from Area 1.

7 pav. Plote 1, H_{abs} 174,52 m išsijoti anglukai ir sutrupėjusių akmenų pavyzdžiai. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 7. Examples of coal and crumbled stone sieved out in Area 1, H_{abs} 174.52 m.

6 pav. Dubeninio koklio šukė iš ploto 1. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 6. The 'bowl-shaped' stove tile sherd from Area 1.

0 4 cm

8 pav. Titnago radiniai iš ploto 1. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 8. Flint finds from Area 1.

0 2 cm

Vadovaujant dr. Andrai Simniškytei-Strimaitienei, aplink tyrimų plotą kas metrą įkaltas 1 m ilgio, 18 mm skersmens gruntotraukis ir iš spalva išsiskiriančių sluoksnių paimti iš viso 68 grunto mėginiai. 30 mėginių vėliau kamerinėje aplinkoje ištirti, siekiant nustatyti augalams prieinamo fosforo (P) kiekį dėmės testo metodu.

H_{abs} 174,82 m aptiktas pirmasis titnago radinys – gremžtukas, H_{abs} 174,63 m – skeltė su retušavimo žymėmis (8 pav.). Tyrimų ploto V ir PV dalyse titnago nuoskalų rasta ne tik pilkame priesmėlyje po miško paklote, bet ir giliau, virš įžemio susidariusiame geltono smėlio sluoksnyje. Prasidedant geltonam smėliui, H_{abs} 174,71–174,80 m, užfiksuota stulpavietę primenanti 46x31 cm dydžio puslankiu išsidėsčiusių akmenų struktūra (9 pav.). Akmenys nuo 4,5x3,5 iki 16x13 cm dydžio, du iš vienuolikos – skeveldros, kokių tyrimų plote rasta daug. Gruntas prie šių akmenų niekuo neišsiskyrė, čia nerasta nė angliukų. Vienintelis radinys – H_{abs} 174,70 m gylyje išsijota titnago nuoskala. H_{abs} 174,39 m, prie iš įžemio kyšančio akmens aptiktas nežinomos paskirties dirbinys, pagamintas iš 14x6,4 cm dydžio raudono granito nuoskalos (10 pav.).

Didžiausios angliukų koncentracijos – nuo 11 iki 21 g, skaičiuojant iš 48–50 l žemių – H_{abs} 174,47–174, 96 m gylyje rastos ploto V ir PR dalyse. Datavimui paimtas angliukas iš giliausios tyrimų ploto vietos kampe, pilkšvo smėlio sandūros su įžemiu – H_{abs} 174,42 m. Nustatytas angliuko amžius – 307–406 m. (1730±28) (FTMC-AY92-1). Beje, tame pačiame kvadrate ir tame pačiame gylyje taip pat surastas paskutinis titnago radinys – skeltė.

Baigiant tirti pirmąjį plotą, į Rešketėnus sutikęs atvykti S. Kasparavičius pakeliui papasakojo, kad vienu ar dviem akmenimis paženklino buvusią akmens su dubeniu duobelę, kol ji dar buvo žymi. Ilgai neužtrukęs, S. Kasparavičius parodė už 15,25 m į V nuo ploto 1 ŠV kampo kyšančią apsamanojusią natūralių formų raudono 61x30–52 cm dydžio, 12–14 cm aukščio granito akmens viršūnę (11 pav.). Akmuo su dubeniu esą buvo į ŠR nuo jo, abu šie akmenys lietėsi. Šioje vietoje ištirtas **plotas 2**.

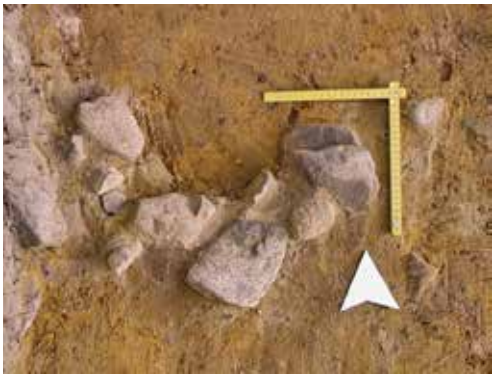

9 pav. Plotas 1, akmenų struktūra H_{abs} 174,71–174,80 m. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 9. The stone structure in Area 1, H_{abs} 174.71–174.80 m.

10 pav. Nežinomos paskirties akmeninis dirbinys iš ploto 1. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 10. A stone artefact of unknown purpose from Area 1.

0 4 cm

Sijojant miško paklotės žemę, kv. 4B, H_{abs} 177,50 m išsijotos dvi smulkios, lyg nuo lėkštės, glazūruotos keramikos šukės. Vėliau dar pasitaikė stiklo gabalėlių. Nors remiantis miškotvarkos duomenimis, šiandien Rešketėnų šventvietėje auga savaiminis 72–76 m. amžiaus eglynas, kv. 3–4A, 3–4B, 3–5C ir D5 H_{abs} 177,36–177,40 m išryškėjo 3 lygiagrečių iš PV į ŠR besitęsiančių apie 35 cm pločio miško sodinimo vagų žymės (beje, pagilėjimai šiose vietose

11 pav. Buvusi akmens su dubeniu vieta prieš pradedant ploto 2 tyrimus iš R. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 11. The former site of the cup-marked stone prior to the Area 2 investigation, as seen from the E.

12 pav. Buvusi akmens su dubeniu vieta pasiekus H_{abs} 176,97–177,40 m iš ŠR. V. Vaitkevičiaus nuotr.

Fig. 12. The former site of the cup-marked stone after reaching H_{abs} 176.97–177.40 m, as seen from the NE.

žemės paviršiuje buvo pastebimi dar prieš pradedant tyrimus). Toliau dėmesys sutelktas į kv. 1–2B–C esančių akmenų struktūrą, sukurtas jos trimatis modelis (12 pav.). H_{abs} 177,06–177,36 m pilkšvame, vietomis geltoname smėlyje čia išsijota 24 g angliukų, o kv. 2C H_{abs} 177,16 m, valant apie akmenis, surastos dvi perdegusių akmenų skeveldros, jau žinomos iš ploto 1 tyrimų.

Po kv. 2C esančio akmens kampais (jo viršūnė buvo matoma žemės paviršiuje, H_{abs} 177,31 m) pastebėti pakišti 3 maži rieduliukai. Iš po šio akmens, H_{abs} 177,19 m, datavimui paimtas grunto mėginys. Nustatyta data 2001–

2003 m. (632±27) (FTMC-AY92-2). Tapo aišku, kad šis akmuo – tai 2002 m. rudenį S. Kasparavičiaus į Rešketėnų akmens su dubeniu vietą padėtas žymuo.

Kadangi duomenų apie buvusią Rešketėnų akmens su dubeniu vietą vis dar trūko (mėginys datuotas tik lapkritį), nuspręsta šurfu patikrinti ir 2011 m. A. Jonušo parodytą vietą. **Šurfas 1** matuotas ant šventvietės kalvos Š krašto. Čia esanti duobė šiek tiek netaisyklinga, 1,7x1,6 m dydžio, 25–30 cm gylio. 2x2 m dydžio šurfe po 4–7 cm miškožemiu slūgsojo geltonas, vietomis pilkšvas smėlis su pavieniais angliukais bei viena kita perdegusio akmens skeveldra. Be to, rasta XX a. būdingo žibalinės lempos gaubto (?) šukių. Matyt, tai vėjovartos vieta.

Iš viso tyrimų metu rasti 45 ypatieji radiniai, visi plote 1: 32 titnago nuoskalos ir dirbiniai, būdingi mezolito – vėlyvojo neolito laikotarpiui, 2 nežinomos paskirties akmens dirbiniai, taip pat 1 lipdytos (?) ir 7 žiestos keramikos bei 3 dubeninio koklio, būdingo XVI a., šukės. Plote 1 taip pat surinkta 875 g, plote 2 – 121 g, o šurfe 1 – 30 g angliukų ir paimta iš viso 10,391 kg perdegusių daugiausia granito akmenų pavyzdžių.

Nustatyta, kad iki 2002 m. Rešketėnų akmuo su dubeniu buvo ploto 2 kv. 1–2B–C ribose, kur išliko tam tikra akmenų struktūra (13 pav.).

Ploto 2 archeologiniai tyrimai rodo, jog šventvietės kalvos viršus ir kultūrinis sluoksnis, jeigu jis čia buvo susidaręs, erodavo. Tai patvirtina plote 1 žymesnių rezultatų nesuteikę fosforo tyrimai ir čia užfiksuoti deliuvinės kilmės smėlio sluoksniai. Iš jų dugno paimto angliuko data (IV a.) rodo, kad senajame geležies amžiuje, tikėtina, ir vėlesniu laikotarpiu, čia būta lydiminės žemdirbystės vietos. Šiuo metu sunku pasakyti, kaip ji gali būti susijusi su šventvietės įkūrimu ir naudojimu. Tikimasi, kad

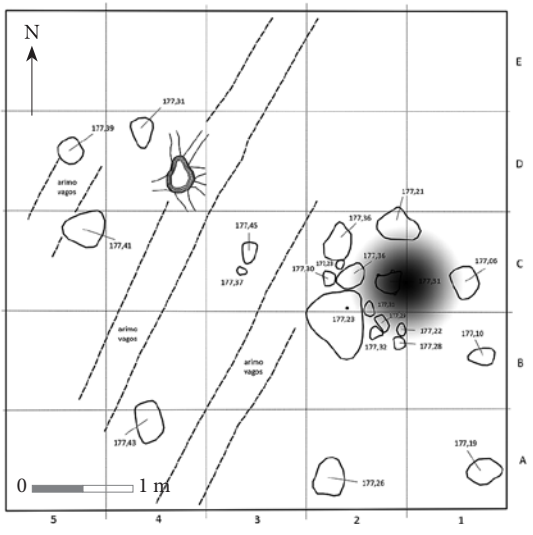

13 pav. Ploto 2 planas su juoda spalva pažymėta akmens su dubeniu buvusia vieta. V. Vaitkevičiaus brėž.

Fig. 13. A plan of Area 2 with the former site of the cup-marked stone marked in black.

daugiau duomenų apie ritinio formos akmenų su plokščiadugniais dubenimis chronologiją šiame krašte ateityje suteiks už kelių kilometrų savo pirminėje vietoje esančio Pubžibių akmens su dubeniu (UK 21221) aplinkos tyrimai.

Archeologiniai tyrimai atskleidė Rešketėnų akmens amžiaus gyvenvietės, senovės žemdirbystės vietos ir baltų šventvietės vertingąsias savybes (reljefo formos, archeologiniai radiniai), todėl aiškias gamtines ribas turinčiai kalvai būtina teisinė apsauga. Svarstytina galimybė akmenį su dubeniu iš Telšių sugrąžinti į jo buvusią vietą.

The Rešketėnai Sacred Site

In 2021, KU organised an investigation of the Rešketėnai sacred site (Telšiai District, W Lithuania) with the aim of establishing the location, from which a spherical stone with a flat-bottomed cup mark and a channel was brought to Telšiai (Figs. 2–3). The 2 trenches

and 1 test pit (totalling 54 m²) (Figs. 1, 4, 11–13) yielded sherds of hand-built (?) and thrown ceramics (Fig. 5) as well from a 'bowl-shaped' stove tile (*Schüsselkachel*) characteristic of the 16th century (Fig. 6), flint flakes and artefacts characteristic of the Mesolithic – Late Neolithic (Fig. 8), and stone artefacts of unknown purpose and chronology (Figs. 7, 10).

Gintautas Zabiela,
Zenonas Baubonis,
Jurgita Viršilienė

2021 m. surasti piliakalniai

2021 m. Lietuvoje pavienių asmenų iniciatyva toliau ieškota nežinomų piliakalnių (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 607–611). Per metus identifikuoti 5 nauji piliakalniai, tarp jų Liškiavos piliakalnis II (Varėnos r., Merkinės sen.), aptiktas archeologinių tyrimų metu (M. Grikpėdis) (žr. p. 56–63). Toliau aprašyti 4 kiti piliakalniai.

Airėnai II, Vilniaus r., Dūkštų sen. (54°49'48.08", 24°56'44.43")

500 m į Š nuo Buivydų–Bratoniškių piliakalnių komplekso yra Airėnų II piliakalnis su papiliu. Piliakalnis įrengtas kranto kyšulyje tarp 2 upelių. Aikštelė pailga Š–P kryptimi, 63 m ilgio, 22 m pločio Š dalyje. Čia supiltas 0,5 m aukščio, 6 m pločio pylimas I, už kurio iškastas 0,2 m gylio, 2 m pločio griovys. Už jo yra 0,1 m aukščio, 4 m pločio pylimas II 0,5 m aukščio išoriniu šlaitu, besileidžiančiu į 0,5 m gylio, 5,5 m pločio griovį II. Šlaitai statūs, 10 m aukščio (1 pav.).

Papilys (54°49'45.62", 24°56'42.3") įrengtas atskiroje kalvoje tarp 2 upelių, į V nuo piliakalnio. Aikštelė pailga ŠV–PR kryptimi, 48 m ilgio, 8 m pločio. Jos ŠV krašte supiltas 0,5 m aukščio, 11 m pločio, 7,5 m ilgio pylimas. Jo išorinis 1,5 m aukščio šlaitas leidžiasi į 0,3 m gylio, 5 m pločio griovį. Šlaitai statūs, 14 m aukščio (2 pav.). Papilio PR krašte iškasta apie 5 m skersmens duobė.

Piliakalnis ir papilys apaugę medžiais. Kompleksas datuojamas II tūkst. pradžia (?). Piliakalnio papilį 2021 m. gegužės 18 d. surado G. Grižas, patį piliakalnį 2022 m. kovo 10 d. identifikavo E. Naujalis.

1 pav. Airėnų II piliakalnis iš R 2022 03 27. G. Zabielos nuotr.

Fig. 1. Airėnai II Hillfort, as seen from the E, 27 Mar. 2022.

